

TASAVVUF ILMINING PAYDO BO‘LISHI

Kamolova Nigora Abdullayevna – *“University of Management and Future Technologies” universiteti S551-24PDo‘guruh talabasi*

Annotatsiya: Ushbu maqolada tasavvufning zamonaviy jamiyatdagi ahamiyati va o‘rni keng yoritilgan. Tasavvufning inson ruhiyati, ichki tinchlik, bag‘rikenglik, ma’naviy qadriyatlarni tiklash hamda ijtimoiy totuvlikni ta’minlashdagi roli tahlil qilingan. Zamonaviy hayotning stress va tanglikka to‘la sharoitida tasavvuf nafaqat diniy, balki ruhiy va ijtimoiy masalalarni hal qilishda muhim vosita sifatida namoyon bo‘lmoqda. Shuningdek, tasavvufning dinlararo muloqotni rivojlantirish va global muammolarni hal qilishdagi ahamiyati ham ko‘rib chiqilgan.

Kalit so‘zlar: Tasavvuf, zamonaviy jamiyat, ma’naviy qadriyatlar, ruhiy poklanish, bag‘rikenglik, tinchlik, ichki tinchlik, dinlararo muloqot, ijtimoiy adolat, stressni kamaytirish.

Kirish

Tasavvuf – islom falsafasi va ma’naviy tarbiyaning muhim yo‘nalishlaridan biri bo‘lib, uning asosiy maqsadi insonni Allohga yaqinlashtirish, qalbni tozalash va ruhiy kamolotga erishishdir. Tasavvuf ilmi paydo bo‘lishining o‘ziga xos tarixi va sharoitlari mavjud bo‘lib, u islom dini rivojlanishi jarayonida yuzaga kelgan.

Tasavvufning boshlanishi va tarixiy zaminlari

Tasavvuf ilmining paydo bo‘lishi VII asrda, islom dini yoyila boshlagan davrga borib taqaladi. Qur’oni Karim va Payg‘ambarimiz Muhammad (s.a.v) hadislarida insonning ruhiy kamolotga erishishi uchun zarur bo‘lgan ko‘rsatmalar berilgan. Dastlabki musulmonlar Qur’on va hadislarga amal qilib, taqvo va zohidlikni hayot tarziga aylantirganlar. Tasavvuf, avvaliga, zohidlik harakati sifatida paydo bo‘lib, keyinchalik o‘zining tizimli ilmiy asoslariga ega bo‘lgan.

VIII asrda musulmon jamiyatlarida dunyoviylikka intilish kuchaygani sababli, ayrim musulmonlar Allohga yaqinlashish va dunyo ehtirosalaridan qochish

yo‘llarini izlay boshladilar. Bu davrda Hasan al-Basriy, Rabiya al-Adaviya kabi mashhur zohidlar paydo bo‘ldi. Hasan al-Basriy taqvo, dunyodan voz kechish va o‘zini Allohga bag‘ishlashni targ‘ib qilgan bo‘lsa, Rabiya al-Adaviya sevgiga asoslangan tasavvufning asoschilaridan biri hisoblanadi.¹

Tasavvufning rivojlanishi

Tasavvuf ilmi IX-X asrlarda alohida yo‘nalish sifatida rivojlandi. Bu davrda mashhur tasavvufchilar paydo bo‘lib, ular ruhiy kamolot va Allohga erishishning amaliy va nazariy jihatlarini ishlab chiqdilar. Jumladan, Junayd al-Bag‘dodiy, Abu Nasr al-Farobiy, al-G‘azzoliy kabi olimlar tasavvufga katta hissa qo‘shdilar. Ular inson qalbining poklanishi, nafsni tarbiya qilish va Allohga muhabbat yo‘lida intilishni tasavvufning asosiy tamoyillari sifatida belgiladilar.

Tasavvufchilar o‘z ta’limotlarida qalbning pokligi, sabr-toqat, kechirimlilik va ilohiy muhabbat kabi tushunchalarga katta e’tibor qaratdilar. Shu bilan birga, tasavvufning turli maktablari, masalan, Qodiriya, Naqshbandiya va Chishtiya tariqatlari shakllandi.

Tasavvuf ilmining asosiy maqsadlari

Tasavvufning asosiy maqsadi insonning Alloh bilan yaqin bog‘lanishini ta’minlashdir. Tasavvufchilar bu maqsadga erishish uchun qalbni tozalash, ibodatni chuqur his qilish, nafsni tarbiya qilish va ruhiy izlanishlarga e’tibor qaratganlar. Ular Qur’on va hadislar orqali ma’naviy va ruhiy kamolotga yetishni targ‘ib qilishgan. Tasavvuf ilmidagi eng asosiy maqsad Allohni chin dildan sevishtirish va Unga yaqindan bog‘lanishdir. Bu maqsadga erishish uchun tasavvufchilar qalbni dunyoviy ehtirolardan tozalash, nafsni jilovlash va Allohni zikr qilish orqali ma’naviy mukammallikka erishishni targ‘ib qiladilar. Allohga muhabbat tushunchasi tasavvufda markaziy o‘rin tutadi. Rabiya al-Adaviya kabi tasavvufchilarning qarashlarida ilohiy muhabbat (ishq ilohiy) insonning barcha ma’naviy izlanishlarining asosi deb qoraladi.²

¹ Absattorovich, R. A. (2024). YOQUB ABU YUSUFNING IJTIMOIIY-FALSAFIY QARASHLARI. *Universal books and monographs*, 1(1);

² Nicholson, R. A. (1914). *The mystics of Islam*. G. Bell and sons, Limited;

Tasavvufga ko'ra, qalb insonning eng muhim qismi bo'lib, Alloh bilan muloqot qilishning markazi hisoblanadi. Ammo dunyoviy tashvishlar va ehtirosalar qalbni bulg'aydi. Shu sababli, tasavvuf qalbni g'iybat, hasad, takabburlik va boshqa ma'naviy kasalliklardan tozalashni maqsad qilib qo'yadi. Qalbning poklanishi orqali inson o'z ichki dunyosini Allohning nuriga ochadi. Tasavvufda bu jarayonni "tazkiyat an-nafs" (nafsni poklash) deb atashadi. Tasavvufda insonning eng katta dushmani sifatida nafs ko'rsatiladi. Tasavvufchilarning fikricha, nafs insonni dunyoviy lazzatlarga bog'lab qo'yadi va Allohga yetishish yo'lida to'siq bo'ladi. Shu sababli, tasavvuf nafsni tarbiya qilish, uni jilovlash va uni Allohning irodasiga bo'ysundirishni o'rgatadi. Nafsni tarbiya qilish uchun tasavvufchilar ro'za tutish, zikr aytish, o'z-o'zini nazorat qilish va dunyoviy istaklardan voz kechishni tavsiya etadilar.

Tasavvufning yana bir maqsadi insonni sabr va qanoat ruhida tarbiyalashdir. Tasavvufchilarning fikricha, Allohning iroda va taqdiriga sabr qilish va Unga qanoat bilan bog'lanish – haqiqiy ma'naviy kamolotga olib boruvchi yo'l hisoblanadi. Ruhiy sabr insonni dunyo sinovlaridan o'tishga tayyorlaydi, qanoat esa insonni Alloh bergan narsalarga shukr qilishga undaydi. Tasavvuf faqat Allohga muhabbatni emas, balki barcha mavjudotga nisbatan muhabbatni ham targ'ib qiladi. Tasavvufchilar insoniyatni yagona ma'naviy oilaning bir qismi deb biladilar va ular o'rtasidagi do'stlik, bag'rikenglik va mehr-oqibatni kuchaytirishga intiladilar. Bu tamoyil tasavvufning ijtimoiy ahamiyatini oshiradi, chunki u jamiyatda tinchlik va totuvlikni targ'ib qiladi.

Tasavvufning zamonaviy o'rni

Hozirgi kunda ham tasavvuf ilmi musulmon jamiyatlarida muhim ahamiyat kasb etmoqda. Tasavvuf insonlar o'rtasida bag'rikenglik, sabr-toqat va ma'naviy kamolotni targ'ib qilib, turli madaniyat va diniy guruhlar o'rtasidagi muloqotni mustahkamlashga xizmat qilmoqda. Zamonaviy dunyoda ko'pchilik insonlar ruhiy tanglik, stress va bosim ostida yashamoqda. Tasavvuf qalbni poklash, ichki xotirjamlikka erishish va dunyoviy tashvishlardan voz kechish orqali insonning ma'naviy muvozanatini tiklashga yordam beradi. Zikr, muroqaba (ichki kuzatuv) va

nafsni jilovlash kabi tasavvufiy amaliyotlar insonlarni Allohga yaqinlashtirish, ruhiy barqarorlikka erishish va hayotning chuqur ma'nosini anglashga chorlaydi.³

Bugungi dunyoda milliy, diniy va madaniy nizolar ko'payib, jamiyatda bo'linish xavfi ortmoqda. Tasavvufning asosiy tamoyillaridan biri – barcha mavjudotga nisbatan muhabbat va hurmat ko'rsatish, tinchlik va bag'rikenglikni targ'ib qilishdir. Tasavvufiy oqimlar, masalan, Jaloliddin Rumiy va Ahmad Yassaviy falsafasi, turli xalqlar va din vakillarini birlashtirishda muhim ahamiyatga ega. Tasavvufning "insonparvarlik" tamoyillari bugungi kunda ham xalqlar o'rtasidagi tinchlikni ta'minlashda kuchli vosita bo'lib xizmat qilmoqda.⁴

Xulosa

Tasavvufning zamonaviy dunyodagi ahamiyati nafaqat diniy, balki insonning ma'naviy va ijtimoiy hayotida ham chuqur iz qoldirmoqda. U insonlarni ruhiy poklanishga, tinchlik va bag'rikenglikni targ'ib qilishga chorlaydi. Tasavvufiy tamoyillar, jumladan, muhabbat, sabr va shukr, bugungi murakkab va tezkor hayotda ma'naviy muvozanatni tiklashga yordam beradi. Shuningdek, tasavvuf global muammolarni hal qilish, jamiyatda totuvlikni mustahkamlash va dinlararo muloqotni rivojlantirishda o'z o'rniga ega. U insoniyatga ichki tinchlikka erishish va jamiyatni yaxshilash yo'lida nurli yo'l ko'rsatuvchi ma'naviy manba sifatida xizmat qilmoqda.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR:

1. Absattorovich, R. A. (2024). YOQUB ABU YUSUFNING IJTIMOIY-FALSAFIY QARASHLARI. Universal books and monographs, 1(1);
2. Nicholson, R. A. (1914). The mystics of Islam. G. Bell and sons, Limited;
3. Hasan al-Basriy – "Risalat al-Qalb";
4. Хайдаров, С. А. (2023). ТАРИХ ДАРСЛАРИДА САНЪАТ АСАРЛАРИДАН ФОЙДАЛАНИШНИНГ УСУЛЛАРИ. Oriental renaissance: Innovative, educational, natural and social sciences, 3(1/2), 92-96;

³ Hasan al-Basriy – "Risalat al-Qalb";

⁴ Хайдаров, С. А. (2023). ТАРИХ ДАРСЛАРИДА САНЪАТ АСАРЛАРИДАН ФОЙДАЛАНИШНИНГ УСУЛЛАРИ. Oriental renaissance: Innovative, educational, natural and social sciences, 3(1/2), 92-96;